

EGRY JÓZSEF: BALATONI FÉNYJELENÉS. Olajfestmény
A művésznek a Tamás-galériában rendezett gyűjteményes kiállításából

EGRY JÓZSEF: LÁBDI HEGYOLDAL. Olajfestmény
Orsz. M. Szépművészeti Múzeum

EGRY JÓZSEF: ABLAKBÓL. Olajpátel

EGRY JÓZSEF: MUNKÁS. Pátel
Mindkét kép a mővésznek a Tarnás-galériában rendezett
gyűjteményes kiállításából

A MŰVÉSZET ÉS A TERMÉSZET

Kívánatos, hogy a kritika, az esztetikai ítélet, mint művészi faktor, minél fejlettebb, minél magasabbrendű és minél finomabb lelkiismeretű legyen": írja Az Orsz. M. Kir. Képzőművészeti Főiskola 1931—32. évkönyvének tanulmányában „A művészet és a természet” viszonyáról Réti István, a főiskola volt rektora és professzora. Ennek a figyelemzetésnek szellemében a „Magyar Művészet” kötelességének ismerte a hatalmas szellemi és írói fölkészültséggel megírt, közel 70 oldalas tanulmánynak ismertetését, hogy a művészet barátai gyarapodjanak mélyéges igazságaiból, a művészet szeretetében. Művész írta, aki az alkotás minden fázisán vívódta végig az alkotás fájdalmas gyönyörét és a tudós professor, aki széles horizonttal nézi, mint kritikus, az emberiség egyetemes, minden vonatkozásában érdekes művészetét. Látni fogjuk, hogy a tudós ügyesen lesett bele a művész lelkének teremtő kohójába és úgy nézte az alkotás csodáját, amint ő maga kívánja minden kritikustól tanulmányában, magasan értelmezni a szempontokból finom lelkiismerettel.

Réti István tanulmányának bevezetésében a művészetbölcselet modern irányairól ad széleskörű áttekintést. Szerinte a modern művészetbölcselet természet tudományos alapra helyezkedve, vizsgálódásait a metafizikai gondolkodás eszmei magaslatáról a művészet tudomány tényeket vizsgáló gyakorlatiaságára vitte át. Azonban ezen újfajta vizsgálódás lázában nem vette észre, hogy amint a művészet testét boncolgatja, kisiklott kezéből a művészet lelke. Nem eszmélt arra, hogy a művészeti alkotásához csak igen óvatosan szabad közeledni, mert tisztán értelmi érintésre elszáll a műrekekből az élet és a rideg észzel vizsgálódó csak holt anyagot boncol és azon keresi az életnek titkát. „Nincsen halott szépség, mert aki a szépséget veszi észre, az az életet veszi észre.” A műélvezés intuíción alapul. Az értelem számára a képzőművészeti műrekek nem fogalom, azért ennek megértése nem fogalmi és logikai úton történik, hanem a művészeti alkotás hatása intuitív módon megy végbe a lélekben. A műrekeket meg kell érezni és ez a „megézés”, a tudatban megszülető esztetikai ítélet tartalma. Az esztetikának két-

tős intuícióval kell a műrekeket átfognia először, hogy megismerhesse a mű létrejöttének belső indítékait az alkotásban, másodsor, hogy a szemlélő belső örömet szavakba tudja fűzni a műélvezésben. Az intuíció kitűnő pszichológiai kulcs a művészet létrejöttének és hatásának megértéséhez, ha az intuíció fogalmának megfelelő tartalmat adunk. Hogy ezt megtehesük, meg kell vizsgálnunk a látási, művészetek vagy képzőművészetek kiinduló állomását, a természet tanulmányt, mert a századforduló legnagyobb problémája a természet és művészet egymáshoz való viszonya, amely a modern művészeti háborúk sarkalatos vitapontja.

Nem is olyan igen régen, a természethez való visszatérés forradalmat, szabadságot jelentett a művészetben. Az igazság, őszinteség és közvetlenség diadalát az jelentette akadémiák élettelen formalizmusával szemben. A természet közvetlen tanulmányozása „durva naturalizmust” jelentett az akadémiák erőszakolt idealizmusával szemben. A naturalizmus győzelme a múlt század második felében elkövetkezett és a természet diadalmasan éledt újra a művészetben. A jelen században áttértékelték a művészet és természet viszonyát és az újabb művészi forradalmak a természettől való elszakadás és föl-szabadulás jelszavát tűzték ki célul a művészet számára. A legmodernebb irányok valóban, szinte tökéletesen elszakadtak a természettől és így annál érdekesebbnek látszik annak vizsgálata, hol van tehát a határ, a természeti látvány, a valóság optikai hatóelemei és a művészet ily irányú szükségletei között, vagyis milyen fontosságú a művészetben és a művészi oktatásban a természet-tanulmány.

A képzőművészeti nevelésben centrális jelentőségű a rajzitanítás és a látni tudás, amelynek leglényegesebb eleme a természet utáni rajz, festés vagy mintázás. Ez nem jelenti a képzőművészeti iskolázás tisztán természet-tanulmányra való korlátozását. A rajzolási metodika nem tisztán formai képzés és a látási élmények felületi lerögzítése, hanem a mesterségbeli készségeken túl a művész lelke minél töretlenebb és gyorsabb bontakozásának eszköze. Az élő modell után készülő tanulmány nem másoló művé-

let, lerajzolás és lefestési gyakorlat, hanem látási élmény, amelynek művészi meglátása a tanár hivatása és megrögzítése a fiatal művész művészi feladata. A természettanulmány a művészi alkotó intuíció iskolája és állandó gyakorlása.

A művészet fogalmát három tényező összeműködése teszi teljessé:

1. az indító intuíció — a művész lelkében;
2. ennek kivetítése, teljessé érése — a műben;
3. a mű fogadtatása és hatása — a néző lelkében.

Az intuíció, megérzés, vagyis érzés útján nyert közvetlen tudat valamiről. A művészi alkotásban három formája szerepel:

1. a szemléletelmény;
2. a belső képző intuíció: a képzelet;
3. az átélő, átérző, magát beleélő intuíció.

Az alkotás folyamában e három szoros kapcsolatban, gyakran feloldatlan vegyülésben jelentkezik.

A szemléletelmény a képzőművészetben a látvány, amely a természet, vagy művészi műalkotás útján, optikai úton közvetlenül világ tudatunk birtokává. A természettanulmány sohasem objektív képe a valóságnak, hanem a lélek által minősített jelensége a létnek, amelyhez egyéni lélektartalmát mindig hozzákeveri a szemlélő. Ezért a művészet mindig lírai természetű, még akkor is, amikor az intuíció legegyszerűbb, legtárgyasabb alakját, a konkrét látási élményt fejezi ki.

A művészetben rendkívül nagy szerepe van a szemlélet intuíciónak, mert a valóságot, a természetet kívánja kifejezni és így a művészet legősibb megnyilatkozása. Ezenkívül azért is igen fontos a művészet számára a szemléletelmény, mert a művészet mindig a természetelviség alapján regenerálódott a különféle stílusok megkövült és kifagyaszottat formalizmusából.

A természettanulmány indító intuíciója a szemléletelmény, ha megtalálja adekvált kifejezését, maga is műalkotás, tehát művészet. Eszköze a művészi kifejezésnek és eszköze a látvány tudatos, elemző megismerésének. Segítője a művészi tanulásnak. A természettanulmány által megszerzett művészi tudás habituálisan működik a művészetben elengedhetetlenül szükséges belső intuícióban.

A természettanulmányban nem szabad az értelmi elemet túlsóká előtérbe helyezni, mert a művészi intuíciós képesség sorvadására és ezzel az igazi művészet pusztulására vezet.

Az emberi szellem legmagasabbrendű teljesítményeit a teremtő képzelgetnek köszönheti. A teremtő képzelet és belső képző intuíció a természeti látvány segítségével van

utalva. A teremtő intuíció a látási művészetekben az igazságra törekszik, azonban nem elméleti és hipotetikus sajátossággal, hanem szemléletesen élőként megjelenő látási élességgel. Mivel azonban a belső vízió sohasem oly részletes, hogy ennek nyomán a művész megalkothatná a művét, a természetelmény kiegészíti és módosítja, segíti a fantázia alkotta kép tökéletességeit. A természettanulmány a művészi képzeletműködés kialakulásában döntő fontosságú. Alapozza annak jellemét, szállítja a nélkülözhetetlen élményanyagot, amelyből valóságyszerűen meggyőzően alakítja belső képeit.

A természettanulmány legmélyebb művészi jelentősége abban a szemléleti módban van, amely az élő valóság érzékeny tapintásához szoktatja a szemet. A természettel állandóan és odaadással érintkezve fejlődik ki a látásnak finom képessége, amely legfontosabb a művészetben, amely képesség a művészi alkotásba az élő felület, az élő vonal, az élő forma és szín melegét viszi be. Az élet finom reszketése az igazi művészi alkotás uralkodó tulajdonsága.

A beleélő intuíció, a sympathias fantázia, átérző képzelet, amely a művészet sava-borsa, szintén reáiszorol a természettanulmányra, mert folytonos alkalmat ad a művészeknek e mély és finom tevékenység gyakorlására és annak megerősítésére.

A műben az intuíció a lelki rész, a mű fejlődésével mélyül és gazdagul és a „kifejezés” fizikai lehetősége szerint módosul. Kölcsönhatásba kerül az intuíció a művel, mint a lélek a testtel. A művész érzése az anyaggal a formáért küzdelemben áll; jelentékeny részt kap az alkotásban az értelem és a megtanult tudás. Ehhez segítenek a művészi oktatás segédtudományai, amelyeknek nem szabad az intuícióval szemben prevalenseknek lenni, mert ez esetben sablonossá merevítik a művészetet. A friss érzésnek új erőfejlesztéssel kell megteremnie a kifejező formát. A segítő diszciplínák elméleti megismerésének túlzott jelentőséget adni a művészi oktatásban, tévedés. A primitív művészet csupa kifejezés volt; művészet — tudás nélkül; az akadémiai művészet csupa tudás — többnyire művészet nélkül.

Minden tehetség saját jellemének megfelelő pedagógiai irányítást követel és a jó művésznevelésnek meg kell kísérelnie, hogy a növendék tehetségének hiányait tudással pótolja. A művészi alkotás folyamatában parancsoló kényszerűség az adott terület és az adott eszközök. A műalkotás tömörítés, a végtelenből mindig csak egy rész. A műrecek a lehatárolt emberi végtelen. Fontos a mű optikai és tartalmi teljessége. Ezek, a vonal menete, ritmusa, színek ereje, harmóniája, foltelosztása, a képhátas ritmikus, muzikális elemei (kompozíció stb.). A műrecek

a képzeletben víziószerep, rajzával, színével, kompozíciójával, minden mondanivalójával együtt születik. Aki közvetlenül és befolyástalanul tud látni, az az igaz művész, annak számára a mesterségbeli tudás csak eszköz, hogy saját élménytartalmát, művészi mondanivalóját minél teljesebben kifejezhesse a műremekben. Mindezekben hangsúlyozottan segíti a természet bensőséges és őszinte tanulmányozása, mert a természet az örök szépség ezerarcú megjelenése.

A műalkotás befejezője a néző, a befogadó tudat. A műalkotás, mint a művész érzésének önkifejezése, összekötő érzésvezeték a lelkek között. Minden esztetikai élvezet másodintuíción, amely alappában az alkotó intuíción indításából keletkező érzelmi hatás, illetve érzelmi ítélet. A formai szépség tradícionális fogalma, objektívált tetszés: műveltségtermék; azért a primitív ember ítélete más, mint a kultúrálté. A művészetet élvezni hozzávaló kulturális előkészültséggel jobban, mélyebben és intenzívebben lehet, mint anélkül. A művészethez érteni nehezebb, mint a tudományhoz, mert az esztetikai ítélet intuitív természetű. Az esztetikai érték él, változik, fluktuál, erősödik, vagy elhalványodik egyes korok lelkisége szerint. Ez a kritika felelőtlensége az alkotáshoz való viszonyát illetően. A műalko-

tás önmagáért örökké mindenkinek felelős. Tehetség és kultúra határozzák meg a műalkotás jellemét és értékét és teszik kollektív szellemi munka eredményévé a művészeteket. A nem művész szemlélő őszinte érzése szerint mindig ragaszkodni fog a valószínűleg valamely általa megszakított művészi kifejezéséhez és ezen az alapon természet-szerűleg konzervatív hajlamú lesz. Ez magyarázza meg a jelenkor emberének idegenkedését a természettől elszakadt művészetekkel szemben.

Réti István fejlett intellektus, akinek magasrendű szempontjai vannak a művészetről és a legfinomabb lelkiismerettel nyúlt a természet és művészet sokat vitatott kérdéséhez. Tanulmányának igazságát leghatározottabban egyik mondatában sommázzhatom: „A természetartalom a művészi igazság szilárd magva — ezt a magot, mint ízes gyümölcs hús, veszi körül a művész, művészi munkája, az intuíción és a kivetés sok-sok lelki hozzáadása. — A mag az élet örök bitorozója, a gyümölcs körülötte az új és friss, illatos lelki táp.”

A művészek alkotásából felénk ízesedő lelki táplálék a nemes művészet fölfedezéséhez és minél mélyebb megértéséhez szolgáljon eszközzel e kiváló tanulmány szerény ismertetése.

DR. DÉCSEI GÉZA

CSÓK ISTVÁN: CSENDELET

A művészek a Mária Valéria-utcai szalonban rendezett gyűjteményes kiállításából